

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 398.332.1(497.43)(091)

Prejeto: 16. 4. 2012

Špela Poles

univ. dipl. prav., Berivka, promocija kulturne dediščine, d. o. o., Goriška c. 13a, SI-3320 Velenje
E-pošta: spela.poles@berivka.si

Ohranjanje šeg in navad na florjanovo v Florjanu in Zavodnjah nad Šoštanjem

IZVLEČEK

V članku so opisane žive šege in navade na florjanovo, kot so se ohranile v podeželskih naseljih šoštanjske okolice, predvsem pobiranje jajc in jajčerija (veselica), pa tudi fantovsko prižiganje blagoslovljenega ognja po domovih v noči na florjanovo. Dokumentirane so vsakoletne šege in navade v Florjanu, kjer so vsaj že v obdobju med svetovnim vojnama domači fantje v temi pešali od hiše do hiše, prepevali in pobirali jajca. Predstavljena je tudi različica šeg v Zavodnjah, kjer mladeniči še vedno obredno prižigajo ogenj po domovih in izdelujejo majhne križce iz šib cvetnonedeljskega snopa proti hudi uri in za rodovitnost polj. Nočno koledovanje na florjanovo v Zavodnjah pomnijo iz obdobja med svetovnim vojnama, od sredine 20. stoletja do danes pa se ni bistveno spremenilo, saj se zvesto prenaša iz roda v rod in predstavlja dragocen primer žive kulturne dediščine.

KLJUČNE BESEDE

florjanovo, pobiranje jajc, nočno koledovanje, prižiganje ognja po domovih, jajčerija, podeželje, Florjan, Zavodnje, Šaleška dolina, 20. stoletje, letne šege in navade, živa dediščina

ABSTRACT

PRESERVATION OF OLD CUSTOMS AND HABITS ON ST. FLORIAN'S DAY AT FLORJAN AND ZAVODNJE NEAR ŠOŠTANJ

The article depicts the customs and habits that are still practiced on St. Florian's Day in the rural areas of the Šalek Valley, most notably collecting eggs and organising an egg feast, as well as boys lighting blessed fire in homes on St. Florian's Day. The author documents annual customs and habits at the village of Florjan, where the local boys have been walking around the village in the dark visiting houses, as well as singing and collecting eggs at least from the interwar period. The author also presents a variant of the customs practiced at the hamlet of Zavodnje, where the boys light ritual fire in the homes and make small crosses from the rods of the Palm Sunday sheaf to guarantee protection against natural disasters and a good harvest. The night carolling on St. Florian's Day at Zavodnje has been in practice since the interwar period, and has not undergone any major change from the mid-20th century to the present day, passing intact from one generation to another and serving as a valuable example of living cultural heritage.

KEY WORDS

St. Florian's Day, collecting eggs, night carolling, lighting fire in homes, egg feast, countryside, Florjan, Zavodnje, Šalek Valley, 20th century, annual customs and habits, living heritage

O sv. Florijanu, Florjanu, florjanovem, florjanjevanju ...

Četrtega maja goduje sv. Florijan, priprošnjik pred povodnjo, požari, sušo, vojsko in za rodovitnost polj. Poleg pregovorov, rekov, šeg, navad ter vsakoletnih dogodkov in prireditvev, povezanih s florjanovim, o svetnikovi priljubljenosti še danes pričajo številne starodavne in sodobne upodobitve, najpogosteje na pročeljih stavb: svetnik v opravi rimskega vojaka iz golide zliva vodo na gorečo hišo pod seboj. Njegov atribut je mlinski kamen kot spomin na mučenje in smrt v reki Anizi v Gornji Avstriji.¹

Sv. Florijan na banderu cerkve sv. Florijana v Florjanu. Svetnik gasi kmetijo, ki jo je zajel požar. Spodaj desno sta upodobljeni florjanski cerkev in kapela (foto Špela Poles).

¹ Florijan (različica imena Florjan) je živel na prehodu iz 3. v 4. stoletje v Gornji Avstriji. Bil je častnik v rimski vojski in kasneje vodja pisarne cesarjevega namestnika v Lavriaku, današnjem Lorchu pri Ennsu. V času Dioklecijanovega preganjanja kristjanov so tam štirideset vernikov zaprli v ječo. Florijan je to izvedel in jim kot kristjan hotel pomagati s skrivno osvoboditvijo. Njegov poskus, da bi se vtihotopil v ječo, je spodletel. Prijeli so ga in odpeljali pred cesarjevega namestnika. Florijan ni hotel žrtvovati bogovom in se odpovedati svoji veri, zato so ga mučili, mu nazadnje okoli vratu privezali mlinski kamen in ga vrgli v Anizo (povzeto po Schaubert, Schindler, *Svetniki*, str. 204, 205). To se je zgodilo 4. maja 304, zato je ta dan izbran za god sv. Florijana. Njegovo zavetništvo se navezuje na smrt v vodi.

Sv. Florijanu je posvečenih veliko oltarjev in cerkva na Slovenskem. Njegovo ime nosi tudi kraj Florjân v zahodnem delu Šaléške doline, pri mestu Šoštanj. V Florjanu je navezanost na sv. Florijana velika, kot je mogoče razbrati iz nekaterih poimenovanj: tu sta (nekdaj romarska) cerkev sv. Florijana in ob njej sv. Florijanu posvečena kapela.² Postavljeni sta vrh visokega, strmega skalnega pomola, pod katerim se komaj izmuzneta potok Florjanščica in ozka cesta po *Šentflorjanskem grabnu*. Florjanščica, ki se je nekdanje imenovala Skornišnica, domačini pa ji rečejo *Šentflorjānsca*, razmejuje vas Florjan na levem bregu in Skorno pri Šoštanju na desnem. Pravijo, da je »Skorno votlo«,³ ves Florjan pa »na vodi« in da tam »ob nalivih teče iz vsake mišje luknje«. ⁴ S temi geografskimi značilnostmi območja je morda povezano krščansko zavetništvo sv. Florijana, ki obvladuje vodo in naj bi prekril starejše vodno božanstvo.⁵

Ker sv. Florijan obvladuje vodo, lahko kroti tudi ogenj. Zapisano je, da so se že v 17. stoletju v Florjan zgrinjale procesije vernikov. Ta božja pot je bila tako pomembna, priljubljena in znamenita, da je bila cerkev vrisana na zemljevid dežele Štajerske. Velika cerkvena opravila so potekala na velikonočno nedeljo in na florjanovo, ko so se tja zgrinjale procesije v priporočilo za varstvo pred ognjem.⁶ Čaščenje sv. Florijana kot zavetnika gasilcev je sicer znano šele iz 19. stoletja,⁷ za Florjan pa je izpričano v letu 1922. Takrat se v kroniki velenjskih gasilcev prvič omenja, da se bodo vsi člani gasilskega društva na svetnikov god v uniformah odpeljali do cerkve v Florjan pri Šoštanju k slovesni maši sv. Florijanu, nato pa k tamkajšnji slovesnosti in na veselico.⁸

V Florjanu je bil sv. Florijan priprošnjik pred »tukajšnjim« ognjem in pred ognjem v peklju. V listini za velikim oltarjem florjanske cerkve je pesnitev, kjer je v zadnji kitici zapisano:⁹

² Podružnična cerkev sv. Florijana stoji na ruševinah gradu Kacenštajn in je znana po poslikanem ravnem lesenem stropu, gotski skulpturi Matere božje z mrtvim sinom (pietà) ter poznogotskem kelihi. Kapela sv. Florijana naj bi nekdanje pripadala tamkajšnjemu gradu in stoji na mestu stare. Več o tem Poles in drugi, *Sakralna dediščina*, str. 398–421.

³ Naselje leži na zakraseli planoti.

⁴ Prim. Janežič, Poles, *Čez grajsko planino*, nepaginirano. Na to kaže tudi ohranjeno ledinsko ime *Konjska mlaka* za odsek nekdanje poti blizu florjanske cerkve. To območje naj bi bilo včasih tako močvirnato, da so konji v mastni in lepljivi zemlji nenehno izgubljali podkve. Prav tam, nepaginirano.

⁵ Tako Kuret, *Praznično leto Slovencev*, str. 288.

⁶ Poles in drugi, *Sakralna dediščina*, str. 402.

⁷ *Slovenski etnološki leksikon*, geslo sv. Florjan, str. 590.

⁸ <http://pgdvelenje.si/drutvo-med-obema-svetovnimaj-vojnama> (8. 4. 2012).

⁹ *Listina V spomin zidanja te cerkve*. Za oltarjem cerkve sv. Florijana, Florjan.

*Še več pa pred ognjem peklenkim nas
brani, oh, lepo te prosimo stoj nam
na strani. Kedar bomo jemali od sveta
slovo, oh, sprejmi sv. Florjan duše v nebo.*

V Florjanu je imel včasih sv. Florijan tudi vlogo zavetnika, priprošnjika pred vojsko. Iz zapisa o nastanku cerkve za velikim oltarjem je razvidno, da se je v času turških pustošenj v teh krajih menda k njemu po pomoč zatekalo vse več ljudi in ga v stiski prosilo, naj jih varuje pred jeznimi Turki, ki naj bi mučili, zaslužnjevali in pobijali ljudi ter požigali domove. Verniki naj bi sklenili postaviti novo cerkev, a je poklicani izvedenec menda temu nasprotoval. »Toda konjsko kopito je razbilo skalovje na dvoje. Izvedenec je končno priznal, da je ta prostor za zidanje cerkve že namenjen po višji moči.«¹⁰ Za oltarjem je še zapisano, da so proti koncu 17. stoletja verniki na florjanovo sem prihajali v petih do sedmih procesijah: »A ta gorečnost je leta 1850 popolnoma ugasnila.«¹¹

V Florjanu vsako leto, menda še iz obdobja med svetovnimi vojnami,¹² god cerkvenega in krajevnega zavetnika obhajajo tudi s koledovanjem vaških mladeničev. V njihovi počastitvi svetnika so ohranjene le še sledi starodavnih dejanj, povezanih z vodo, ognjem in rodovitnostjo.

Koledovanje in druge šege ter navade na florjanovo so ohranili tudi v Zavodnjah, Florjanu bližnjem hribovskem naselju na severozahodu Šaleške doline. V Zavodnjah se šega fantovskega koledovanja prepleta z obredom prižiganja blagoslovljenega ognja po domovih in izdelovanjem križcev iz šib blagoslovljenih snopov. V tem se kažeta čaščenji sv. Florijana kot priprošnjika proti požarom, hudi uri in za rodovitnost polj.

Florjanovo v Florjanu¹³

Tretjega maja, na večer pred godom cerkvenega patrona, se v Florjanu zberejo *šeflorjanski pobi*, florjanski fantje. Zadnja leta se zaradi šolskih ali službenih obveznosti raje zberejo v petek ali na soboto pred Florijanovo nedeljo, ko so prosti in imajo čas. Včasih so morali biti stari vsaj osemnajst let oziroma biti polnoletni, danes sprejmejo medse že petnajstletnike, ki so končali osnovno šolo. Vsi fantje so samski. Če so bili včasih v skupini »šibki« pevci, so to pravilo po potrebi prekršili in s seboj vzeli že poročenega, ki je znal dobro peti (in se dobro skrivati, ker ga nihče ni smel videti).¹⁴ V zadnjem času lahko manjkajo tudi samski fantje, ki imajo druge obveznosti in ne utegnejo na obhod.

V družini je bilo včasih do deset fantov, danes jih je okrog dvajset, odvisno od generacije. Vodi jih najstarejši in najbolj izkušen, ki je že sodeloval pri prejšnjih obhodih. Ta ob postankih na poti običajno najbolj priganja. Fantje, ki so zadnjikrat zraven (ker se bodo oženili), v Florjanu na prsih nosijo *pušlc* ali rdeč nagelj. Novinci pa vso pot nosijo *korpeco*, košaro z jajci. Fantovska oprava danes ni posebno slavnostna ali urejena, ampak prilagojena neugodnim vremenskim razmeram ter hoji po bližnjicah in nemalokrat razmočenem, blatnem in neravnem terenu.¹⁵

Da gospodinje ne bi pozabile pripraviti jajc, fantje nekaj dni prej zvečer skrivaj opravijo prvi obhod z motorjem in za vrata sleherne hiše, na kljuko, pod predpražnik ali v poštni predalčnik zataknejo letake, naslovljene na gospodinje, matere in dekleta. Nanje zapišejo, kdaj bodo koledovali, in vaškanke povabijo, naj jim pripravijo jajca in *roukec*, domači jabolčnik. Takšna obvestila v časih, ko so brez izjeme koledovali na predvečer florjanovega, niso bila potrebna.

Splošno veljavna zapoved veleva, da je treba v vsakem vremenu obhoditi skoraj vse hiše po ustaljenem vrstnem redu, ki se z gradnjo novih hiš, nastankom naselja Pohrastnik in opuščanjem ali podiranjem starih stavb nekoliko spreminja. Danes se fantje dobijo pri domu krajanov, včasih so se zbrali pri cerkvi.¹⁶ Če jih je dovolj, se razdelijo v dve skupini in ob mraku krenejo na pot. Včasih je veljalo,

¹⁰ *Listina V spomin zidanja te cerkve*. Za oltarjem cerkve sv. Florijana, Florjan. Po ljudski razlagi so morali mesto za zidavo cerkve potrditi z Dunaja, zato je v Florjan pripotoval cesarski sel, da bi določil, kje naj jo gradijo: »Prijezdil je na belem konju, ki je naenkrat obstal, trikrat zarezgetal in trikrat s kopitom po zemlji zakopal, da so se iskre kresale od bele skale.« S tem je konj potrdil kraj za gradnjo cerkve: ne v dolini in ne na vrhu hriba, ampak na strmi skali nad potokom, na razvalinah srednjeveškega gradu Kacenštajn. Tam so cerkev res zgradili in tam stoji še danes. Škarpa pod cerkvijo naj bi bila del grajskega obzidja. Povzeto po Janežič, Poles, *Čez Grajsko planino*, nepaginirano.

¹¹ *Listina V spomin zidanja te cerkve*. Za oltarjem cerkve sv. Florijana, Florjan.

¹² Pogovor z Alojzom Mežnarjem (aprila 2005) in Silvom Mežnarjem (aprila 2012). Ohranjen je tudi zapis učitelja Frana Mlinška (narodno blago je zbiral v letih 1930 do 1955), ki se nanaša na okolico Velenja, kjer je »še običaj, da na večer pred sv. Florjanom fantje pobirajo jajca, ki pa jih ženske skrijejo tako, da jih je težko najti«. Hudales, Štropnik, *Mlinškovo berilo*, str. 72.

¹³ Opis splošnih značilnosti in izvajanja šeg je pripravljen na podlagi terenskih zapiskov in zvočnih posnetkov pogovorov s Francem in Borisom Golavškom ter Silvom in Alojzom Mežnarjem aprila 2005, aprila 2006 in aprila 2012 (avtoričin zasebni arhiv). S posebno opombo so označene izjave, ki pripadajo enemu ali dvema pripovedovalcema. Kratek opis koledovanja tudi v Janežič, *Preljubi svet Florjan*, str. 30.

¹⁴ Pred drugo svetovno vojno je menda veljalo, da so bili v Zgornjem Florjanu *oštarije* (gostilne), male kmetije in dobri pevci, v Spodnjem Florjanu pa *pavri* (veliki kmetje) in slabi pevci (Silvo Mežnar aprila 2012).

¹⁵ Danes ni več mnogih poti med kmetijami, po katerih so hodili še pred štiridesetimi leti.

¹⁶ Tu se Florjan deli na *Zgornji* in *Spodnji* Florjan.

ŽENE, MATERE, DEKLETA

Na sv. Florjana zvečer
se fantje v Florjanu zbero,
veselo pesem zapoje,
in v širni svet gredo.

Še sv. Florjan to vas časti,
ob godu ženske vkup pokliče,
jim jajčka skrit po hiši veli
in dar pripraviti za fantiče.

Pa deklic mati ne poskrite,
naj v kamri čakajo ves dan,
ob vrisku duri brž odprite,
po jajčka pride sv. Florjan.

Okrog bomo hodili v **PETEK** zvečer.
V naprej se Vam zahvaljujemo za dar. Naj vas Sv. Florjan varuje pred ognjem, kokoši pa vam
naj nesejo debela jajca.

FLORJANSKI FANTJE

Eno od treh obvestil, s katerimi florjanski fantje kolobarijo v zadnjih letih. S takšnimi letaki, ki jih razvozijo v tednu pred pobiranjem po hišah, vaščanke povabijo, naj jim na dan koledovanja pripravijo darove.

Preljubi svet' Florjan

Florjan, ljudska

Veselo

glas

Pre - lju - bi svet' Flor - jan, de - kle - te jaj - ce sam, če da - ste vsak po

6

glas

tri, več pi - šče - t se 'zva - li. Hoj - la draj - la ri - ja drom, hoj - la

10

glas

draj - la ri - ja drom, hoj - la draj - la ri - ja drom, če

13

glas

da - ste vsak po tri, več pi - šče - t se 'zva - li.

Notni zapis florjanove kolednice v Florjanu. Po tonskem zapisu Borisa Golavška notiral Ciril Skebe (aprila 2012).

da so eni obhodili Zgornji Florjan, drugi Spodnji Florjan. Danes je potek poti nekoliko drugačen. Skupini se okrog polnoči ponovno združita pri kmetu *Frolhu*, od tam pa končni del poti opravita skupaj.

Se danes pomnijo, da se lahko jajca pobirajo le ponoči. Včasih je veljalo, da si po poti niso smeli svetiti. Pobiranje se je moralo nujno končati pred svitom, vendar danes to pravilo prekršijo: obhod se

zavleče do poldneva oziroma do nedeljske svete maše, ker je hiš v Florjanu mnogo več kot nekdaj.¹⁷

Da so lepše peli, so pevci nekdaj med pobiranjem spili po deset surovih jajc. Nekateri so jih pogoltnili kar z luščinami vred. Pri vsaki hiši so

¹⁷ V novem zaselku Pohrastnik koledniki obiščejo le nekatere hiše. Pred štiridesetimi leti je bilo v Florjanu nekaj manj kot sto hišnih števil, danes jih je več kot 250.

zapeli vsaj dve pesmi, danes pa samo še eno. Ob koncu vedno na ves glas *zajuckajo* (zavriskajo), da marsikoga prebudijo, in kikirikajo. Zato so na koncu poti že čisto *brez štime*, brez glasu. Od nekdanj pojejo ljudske ali ponarodele pesmi. Včasih so se vnaprej dogovorili, katero pesem bodo zapeli pri kateri hiši. Dekletu, ki se bo omožilo, v Florjanu namenijo posebno pesem, Slomškovo ponarodelo *En hribček bom kupil*. Skoraj pri vsaki drugi hiši pa zapojejo:

*Preljubi svet' Florjan,
dekle, jajce sam!
Če daste vsak po tri,
več piščet se 'zvali.*

Pri nekaterih hišah, kamor prispejo zgodaj zvečer, so domači še budni in jih čakajo. Pozno ponoči in proti jutru pa običajno ljudje že spijo. Če se ob prihodu prebudijo in prižgejo luč, pomeni, da so fantje povabljeni v hišo, sicer pa le vzamejo jajca in pijačo s praga ali z okna, ki je najbližje hišnemu vходу, zapojejo, zavriskajo in nadaljujejo pot. Pri petih, šestih večjih kmetijah fante čaka malica, za katero se vnaprej dogovorijo. Spijejo še pijačo in se hitro odpravijo dalje: *Taglavni* je navadno rekel: »*Pobi, daj pa gremo!*«

Včasih je veljalo strogo pravilo, da se v sosednjo vas ni smelo. »*Boh var, da bi šli na skornsko stran! Lehk je pršlo do špitira, če bi se srečali fanti iz Skornega in Florjana.*« Danes kljub temu obhodijo del Skornega (ob Florjanščici), del Lepe Njive in ravninski del Belih Vod, kjer mejijo na Florjan.

Pri vsaki hiši so morali domači pripraviti liho število surovih in nepobarvanih kokošjih jajc: »*Ni jih smelo bit na pare.*« Ker enega jajca ni dal nihče, manj kot treh pa tudi ne, je bilo jajc vsaj pet, navadno devet, ponekod pa tudi čez trideset. Če je bilo na mizi v *slámcah*, pleterju, sodo število jajc, jih fantje niso smeli vzeti, dokler niso našli manjkajočega. To je bilo premišljeno skrito nekje v hiši ali njeni okolici. Lahko je bilo kjerkoli: v moki, sladkorju, pepelu, krušni peči, štedilniku ali celo v čevlju na nogi. Če je bilo v dimniku, je bilo jajce prav tako črno kot njegov najditelj. Skrili so ga tudi v žleb, med ciprese ali v olup izvotljene pomaranče. Danes jajce skrijejo le še pri eni ali dveh hišah.

Šele ko fantje skrito jajce najdejo, lahko vzamejo tudi tista z mize. Sramota bi bila, če manjkajočega jajca ne bi našli, zato pretaknejo prav vse. Domači navadno namignejo, kje iskati (npr. v kuhinji ali zunaj hiše). Fante usmerjajo z »vroče«, če iščejo v pravi smeri, in s »hladno«, če se preveč oddaljijo od skrivališča. Iskanje lahko traja tudi več kot pol ure. Domači se ob tem neizmerno zabavajo, naslednje leto pa kljub temu jajca ne skrijejo več, ker fantje vse pretaknejo in za seboj pustijo velik nered.

Včasih pri kakšni hiši niso pripravili jajc. Če

fantje tam več let zapored niso dobili ničesar, niso več prišli. Kmetu v Spodnjem Florjanu, ki ni dal jajc, so njegovo *kripo* (velik koš za listje, tudi *lišnik*) obesili na vrh lipe. Drugemu kmetu, ki prav tako ni pripravil jajc, so fantje razstavili voz in dele razobesili v krošnjo.

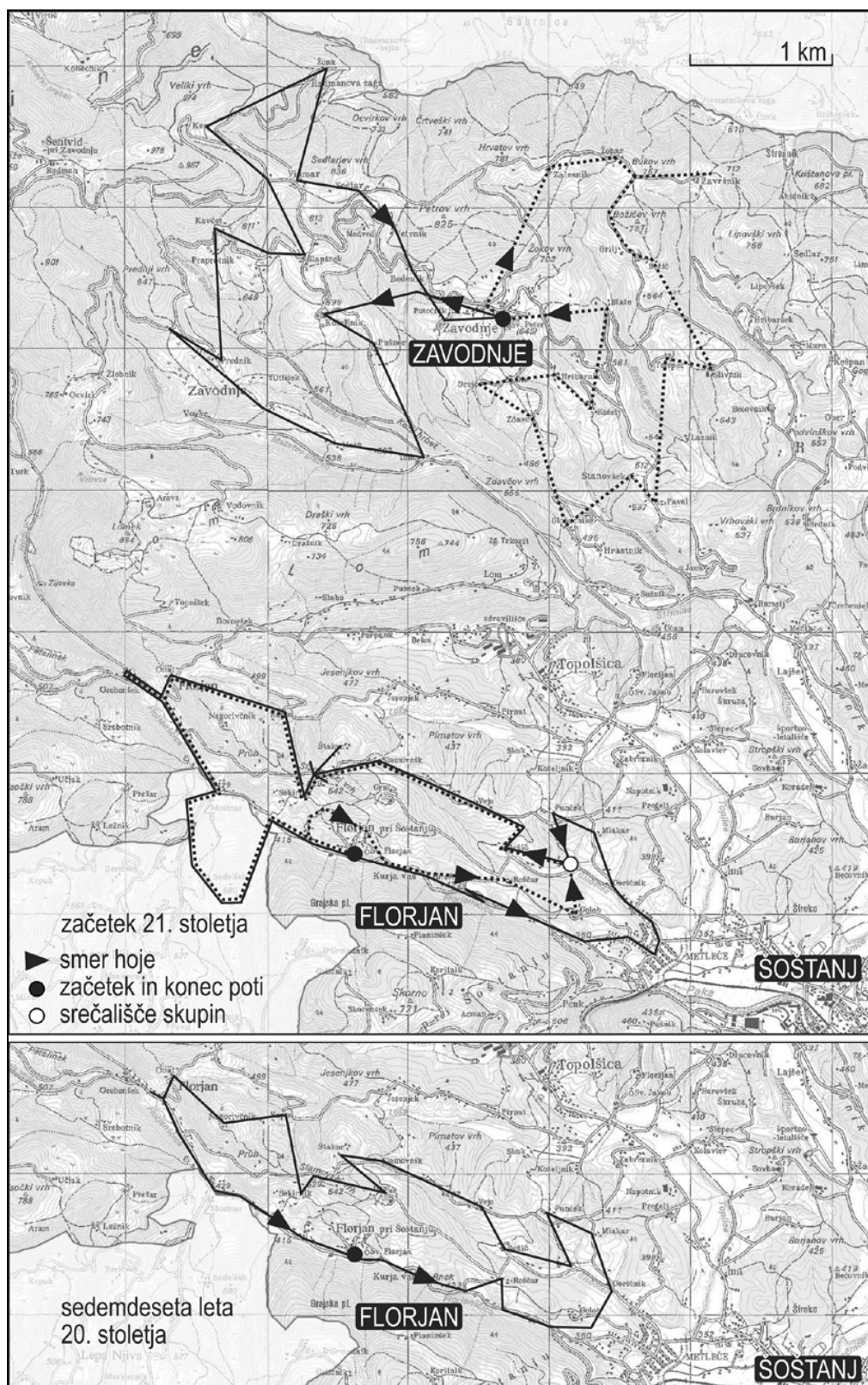
Pobiranje jajc se v Florjanu konča pri kmetu Mežnarju pod florjansko cerkvijo. Tako je že od nekdanj. Tam fantom za obredni zajtrk pripravijo *jajce na žganke*, to so *šprudlana*, umešana jajca, pečena na ocvirkih v veliki *kastroli*. Potem sledi sveta maša, ki se je danes skoraj nihče od fantov ne udeleži, ampak izčrpani poležejo po trati pred cerkvijo in zadremajo. Obhod s postanki namreč traja štirinajst ur, spijejo veliko alkohola in marsikdo omaga. Obiščejo okrog 150 hiš. Zberejo od 1500 do 2000 jajc (vseh ne nosijo, pustijo jih pri določenih kmetijah), do 400 jih hranijo za jajčerijo, ostala prodajo gostilničarjem.

Jajčarija ali *jajčerija*¹⁸ pravijo veselici ali gostiji, ki jo fantje priredijo kasneje. Posebej poudarijo: »*Jajčerija se ne reče pobiranju jajc!*« Včasih so jo nestrpno pričakovali in jo pripravili že prvo ali drugo soboto po pobiranju. Domačinom je pomenila eno redkih priložnosti za druženje. Priredili so jo pri kmetu, ki je odstopil prostor v hiši, ali v *farofu* pri cerkvi, ki so ga že pred leti obnovili, med drugim tudi z izkupičkom od jajčerije. Zadnja leta veseljačijo v ali pri domu krajanov. Tja se vabi ob pobiranju jajc, na letakih in s plakati. Povabljeni so vsi, ne samo tisti, ki so dali jajca. Kraj je bolj povezan z mestom, kot je bil nekdanj. In ker jajca lahko počakajo na hladnem do druge polovice maja, ko ljudje dobijo mesečno plačo, tudi jajčerijo priredijo šele proti koncu meseca.

V navadi je, da fantje sami poskrbijo, da je na jajčeriji (ki je javna in uradno prijavljena prireditel) vse tako, kot mora biti. Dogovorijo se za pripravo hrane in na veselici tudi strežejo. Zvečer se zbere staro in mlado in veseljačijo pozno v noč. Ponujajo trdo kuhana jajca, *snite* (ocvrte, v stepena jajca pomočene rezine belega kruha) in zeleno solato z jajci. Včasih komu za šalo med kuhana podtaknejo surovo jajce ali *záptnik* – jajce, ki ga kokoš ni do konca zvalila. Jabolčnik je danes nadomestilo vino. »*Pa muzika more bit!*« Z denarjem, ki ga zberejo na prireditvi, si fantje poleti plačajo kampiranje čez vikend na Smrekôvcu.

Pobiranje jajc je bilo včasih tudi priložnost za spoznavanje deklet. Med hojo od hiše do hiše so se fantje pogovarjali, »*kake dekle so ble pri prejšni hiši, kake so pri nasledni.*« Kakšen fant se je pri hiši mudil

¹⁸ V komentarju Mlinškovega zapisa, ki navaja ohranjenost šege po okoliških vaseh na Saleškem, je pojasnjena drugačna vsebina izraza »jajčarija«: obsega koledovanje fantov in gostijo, ki se prav tako imenuje *jajčarija*, tudi *snitarija* (Hudales, Stropnik, *Mlinškovo berilo*, str. 72).

Schematski prikaz poteka in smeri vnaprej določenih in ustaljenih poti, ki jih ena ali dve skupini v enem kraju prehodita v noči na florjanovo. Označen je potek poti v Zavodnjah (zgoraj) in Florjanu (na sredini) v zadnjem času ter pot v Florjanu v sedemdesetih letih 20. stoletja (spodaj). Podlaga: PISO, Državne topografske karte in načrt (vir: geoprostor.net).

še, ko so ostali odšli: »*Kdor je bolj pameten bil, se je šel z dekletom pečat, ne pa jajce iskat.*« Pri pobiranju jajc sta se pred petinštiridesetimi leti spoznala tudi zakonca Golavšek. Potem je on hodil k njej na *Grmov vrh* sedet na štor in igrat kitaro. In kasneje sta se poročila.

Ker je sv. Florijan v Florjanu cerkveni zavetnik, Florijanovo nedeljo obhajajo kot lepo nedeljo. Sredi 20. stoletja so dekleta skrbno krasila cerkev s kitami iz zimzelena, na katere so bila nanizana izpihana jajca različnih barv. Danes cerkev krasijo z bršljanom. V njej na florjanovo obhajajo tradicionalno gasilsko sveto mašo, na kateri se zberejo domači in okoliški gasilci, končajo pa jo z gasilsko (popoldansko) veselico.

Florjanjevanje v Zavodnjah¹⁹

V Zavodnjah za florjanovo ohranjajo večino posebnosti šeg in navad iz prvih desetletij prejšnjega stoletja – tako pojasnjujejo najstarejši domačini²⁰ in pripomnijo, da je bilo po pripovedovanju njihovih prednikov tako tudi dosti prej. Fantovske obhode so opustili med drugo svetovno vojno, kasneje pa menda le še enkrat.²¹

Tudi v Zavodnjah se zberejo samo domači samski fantje. Pravijo jim zavodenjski *jajčniki* ali *jajčevci*. Tako kot v Florjanu so tudi ti morali biti včasih polnoletni (in godni za možitev), danes pa se jim pridružijo že petnajstletniki, ki so končali obvezno šolanje. Še pred nekaj desetletji je veljalo, da so morali zraven tudi vsi neporočeni, zato so jih nekateri štel že čez štirideset.²²

¹⁹ Opis splošno znanih značilnosti in izvajanja šege je pravljen na podlagi avtoričine udeležbe florjanjevanja maja 2006 ter terenskih zapiskov in zvočnih posnetkov pogovorov z Anico, Danijelom in Katarino Juvan, p. d. Zohar (aprila 2012), s Francem Juvanom (aprila 2012), Markom Kodrunom (avgusta 2006), Ano in Francem Meža (aprila 2006), Darkom Stropnikom (aprila 2006) ter Bernardom, Boštjanom, Marijo in Zofijo Rogelšek (aprila 2006). Gradivo s terena je v avtoričinem zasebnem arhivu. S posebno opombo so označene izjave enega ali dveh pripovedovalcev. Kratke opis koledovanja tudi v Janežič, *Kolkr je pobov*, str. 30.

²⁰ Pogovor z Marijo Rogelšek (aprila 2006) in Katarino Juvan (aprila 2012).

²¹ V Zavodnjah so menda v zadnjih šestdesetih letih samo enkrat ostali brez jajčerije. Tako Krajnc, *Jajčarija nikoli ni izumrla*, str. 19. – Danijel Juvan (aprila 2012) je povedal, da so se pred nekaj leti za florjanovo v Zavodnjah zbrali le štirje fantje. Takrat so se morali voziti po vasi, da so lahko obredli vse hiše. Zamera domačinov bi bila velika, če ne bi prišli. Katarina Juvan (aprila 2012) se spominja, da so pred približno tremi desetletji fantje na jajčeriji v jezi razglasili, da ne bodo več koledovali, ker jih je skupina poročanih mož prehitela in jim pri nekaterih hišah pobrala jajca. Domačini so se odločno uprli: »*To pa ne smete. Ka si bojo o vas misli bodoči rodi?*« Prihodnje leto so zato kljub temu koledovali.

²² Domačini se spominjajo *Slopskega Pepija*, rojenega v tridesetih letih 20. stoletja, ki je veljal za »zaščitni znak« v Zavodnjah in je v sedemdesetih letih še vedno s fanti hodil okrog. Brat je prevzel kmetijo pri Slopsneku, on pa tam ni imel obzanka in je hodil po vasi, včasih prenočil pri eni,

Včasih so koledovali v noči na florjanovo, danes se dogovorijo za petek ali soboto pred Florijanovo nedeljo. Dan pred pobiranjem jajc po vasi še po svetlem raznosijo oziroma razvozijo letake in jih dajo osebno v roke gospodinjam. S tem jih obvestijo, kdaj bodo hodili po hišah, in povabijo, naj zanje pripravijo jajca.

Na dogovorjeni dan se fantje ob mraku zberejo v *Vesi*, kot pravijo središču Zavodenj.²³ Tu se kraj deli na *Zgornjo* in *Spodnjo Zavodnjo*. Razdelijo se v dve skupini, ki določita vsaka svojega *taglavnega*, vodjo, ki je običajno najstarejši fant. Poznati mora ustaljeno pot od hiše do hiše. Skrbi, da ostali fantje delajo lepe križce, ubrano pojejo in ne pijejo preveč. Ko odhajajo, se vodja pri vsaki hiši lepo zahvali in povabi na jajčerijo, čeprav je to bila včasih zadolžitev *kurjača*.²⁴

V vsaki skupini je običajno do deset fantov. Ena skupina se odpravi v zgornji del Zavodenj z več kot štiridesetimi hišami (fantje pešačijo, del poti po Šentvidu se peljejo s traktorjem). Druga skupina mora v spodnjem delu obhoditi okrog petdeset hiš, pretežno po gozdnih poteh: »*Treba je obrati vse hiše, ne glede na vreme.*« V začetku pot vsake skupine vodi po gozdu, kjer se obvezno upevajo (*spodnji jajčevci* v *Zalesnikovem grabnu*, *zgornji* pa v *Koželskem grabnu*). Nekdaj je pot potekala v nasprotni smeri.²⁵ Svetijo si z baterijami. Prihod k hiši najavijo s petjem ob spremljavi harmonike.

Značilno za Zavodnje je, da fantje od najmlajšega do najstarejšega nosijo klobuke. Če so pri hiši neporočena dekleta, ta naredijo *pušce*, zato fantje najprej planejo k mizi in si šopke z bucikami pripenjo na klobuke. Na začetku poti so klobuki »goli«, na koncu pa povsem prekriti s pomladnim cvetjem. Fantje ob koncu obhoda primerjajo, kdo ima najlepše ozaljšan klobuk: »*Ta je najbolj fejst.*«

Pri vsaki hiši fante na mizi čaka krožnik s surovimi, nepobarvanimi kokošnjimi jajci, ki jih ne sme biti *na pare*, ampak liho število. Jajca s krožnika prelagajo v košaro in jih štejejo. Če je število jajc sodo in je pri hiši dekle, ki bi se lahko omožilo, fantje ugotovijo: »*Ohcet bo!*« Sodo število jajc namreč pomeni, da se bo dekle tisto leto poročilo. Pred drugo svetovno vojno so običajno fante pričakala

drugič pri drugi kmetiji in se večkrat pridružil kolednikom.
²³ Vesi so nekdanje rekli *Šejmišče*. Čeprav se naselju uradno reče *Zavodnje*, mu domačini pravijo *Zavodna*, mestnik ednine *v Zavodni*. Prebivalci so uradno Zavodenjčani, pogovorno *Zavonci*. V središču vasi je cerkev, posvečena sv. Petru. Za njo je hrib Šamberk z grajskimi ruševinami, na nasprotni strani pa Petrov vrh, ki mu pravijo tudi *Petrov kancl* (prižnica), od koder so včasih na lepo nedeljo bobneli možnarji, kar se je slišalo daleč naokoli.

²⁴ Pogovor z Anico in Katarino Juvan (aprila 2012). Starejši domačini še vedno pričakujejo zahvalo *kurjača* za pripravljene darove.

²⁵ Pripovedovala Katarina Juvan (aprila 2012).

Druščina florjanovih kolednikov v Zavodnjah v sedemdesetih letih 20. stoletja z jajci, ki so jih zbrali na obhodu po vasi (foto v lasti Marije Rogelsek).

Utrinek s florjanjevanja v Zavodnjah v osemdesetih letih 20. stoletja (foto v lasti Ane Meža).

samo tri jajca.²⁶ Danes je poleg njih na mizi vse pogosteje tudi denar: »Damo kako jajco pa kakega jurja.«²⁷

²⁶ Pripovedovala Katarina Juvan (april 2012).

²⁷ Tisočak. Na bankovcu za tisoč dinarjev je bil v Kraljevini SHS upodobljen sv. Jurij (Snoj, *Slovenski etimološki slovar*, str. 244). Poimenovanje »jur« od takrat pogovorno pomeni

tisoč denarnih enot in se v besedilu nanaša na tolar, valuto pred uvedbo evra.

tisoč denarnih enot in se v besedilu nanaša na tolar, valuto pred uvedbo evra.

pri najrevnejših vaščanih zgodilo, da jajc ni bilo ne na mizi ne skritih. Takrat so fantje rekli, da imajo »breje kure«.²⁸

Vsak fant se na obhod odpravi z nožičem v žepu. Poleg krožnika z jajci so na mizi šibe iz blagoslovljenega cvetnonedeljskega snopa.²⁹ Fantje posedejo za mizo in z nožiči iz šib naredijo vsak svoj križec. Kolikor je fantov, toliko mora biti križcev. Le *muzikanterju* ni treba delat križcev. Križec, ki ga izdelata *taglavni*, ima toliko zarez, kolikor je fantov v skupini.³⁰ Zareze so na obeh šibkah. To pravilo velja že od nekdaj. Križce položijo na krožnik, ko z njega poberejo jajca.

Križec bi moral vsak fant, potem ko ga naredi, vreči na tla – in ta se ne bi smel razleteti. Zato jih delajo tako, da v pokončno, daljšo prečko vrežejo ozek žleb po širini in vanj na tesno vstavijo po dolgem prepopolvljeno ležečo, krajšo prečko. Drugi (nepravi) način izdelave križca je s cepljenjem daljše prečke po dolgem, do približno tretjine.³¹ V zarezo se vstavi prečna šiba. Vendar se takšni križci razletijo, ko se les razsuši.³² V Zavodnjah pravijo, da je zato pri izdelovanju križcev pomembno, kako je narejen snop: »Če snop ogoliš, se les do florjanovega posuši in postane pretrd za delanje križcev.«³³ To je najbrž eden od razlogov, zakaj delajo snope v Zavodnjah na »koroški« način: v sveženj povežejo ozelenjene enoletne šibe, medtem ko v nekaterih okoliških krajih za poveze popolnoma ogoljenega in na obeh koncih ravno odrezanega svežnja šib zatikajo vejice zelenja.³⁴

Križce domači kasneje nesejo na vrt, zataknejo po enega v vogal sleherne njive za dobro letino ali z njimi podimijo proti hudi uri. Z njimi podkurijo tudi v peči oziroma štedilniku.

²⁸ Pripovedoval Franc Meža (aprila 2006).

²⁹ Cvetnonedeljski butari v zahodnem delu Šaleške doline rečejo snop (prim. Poles, Ob petkih mora bit snop naret, str. 30). Poimenovanje *vejnik* za snop danes ni (več) ohranjeno. Prim. Hudales, *Ljudska kultura*, str. 111.

³⁰ V bližnjem naselju Bele Vode ne glede na število fantov naredijo le tri ali štiri križce, v katere vrežejo toliko zarez, kolikor jajc so dobili pri hiši. Prim. Poles, Ob petkih mora bit snop naret, str. 31.

³¹ Oba načina rezljanja križcev sta opisala Darko Stropnik (maja 2006) in Franc Šteharin (marca 2011), ki je križca na oba načina tudi izdelal.

³² Tako pojasnjujeta Danijel Juvan (aprila 2012) in Darko Stropnik (maja 2006).

³³ Pogovor z Danijelom Juvanom (aprila 2012).

³⁴ Poles, Ob petkih mora bit snop naret, str. 30–31. Enako delajo snope tudi v Belih Vodah, kjer koledniki iz šib prav tako izdelujejo križce. Oba kraja mejita na Koroško in sta bila od nekdaj gospodarsko bolj vezana nanjo kot na Šaleško dolino. V Zavodnjah še pomnijo, da je moral po drugi svetovni vojni vsak otrok s cvetnonedeljskim snopom ob prihodu iz cerkve trikrat teči okrog hiše v vse manjših krogih, takoj zatem pa nakrmiti kokoši (tako Katarina Mežnar in Franc Juvan aprila 2012). Potem so snop obesili v krošnjo s priprošnjo (kot je še danes navada na podeželju v zahodnem delu Šaleške doline), da bi drevesa dobro obrudila. Šele po nekaj dneh so snop sneli in ga spravili na podstrežje.

Že od nekdaj je navada, da vsako leto po en križec pribijejo na podboj hiše ali kašče. Število križcev naj bi pomenilo število let *birta*, gospodarja, pri hiši, po drugi razlagi pa starost stavbe. V vsakem primeru izdelani križci pomenijo blagoslov.

Ko fantje naredijo križce, tisti, ki je določen za kurjača, zakuri v peči ali štedilniku z ostanki šib. S tem naj bi bila hiša ali domačija vse leto obvarovana pred požarom. Nekdaj je bila navada še, da so fante po opravi vseh obrednih dejanj pogostili z domačim kruhom in moštom (nekaterim so vanj na skrivaj primešali žganje). Danes pijejo vino in pivo. Da lahko zdržijo vso noč, se vnaprej dogovorijo, da jim pri nekaterih kmetijah pripravijo malico – narezek. Fantje morajo spiti in pojesti vse, sicer je zamera lahko velika. Prav tako se spodobi, da se lepo zahvalijo.

Ko fantje naredijo križce, zakurijo v ognjišču, pojejo in spijejo, kar je na mizi, se postavijo v krog, pogledajo na uro in brez spremljave harmonike zapojejo (uro v besedilu vedno prilagodijo):

*Ur'ca polnoč je odbila,
dan Gospodov oznanila,
varuj ognja, svet' Florjan,
varuj ognja tudi vam.
Varuj ognja, svet' Florjan,
oj, varuj ognja tudi vam.*³⁵

Na koncu privzdignejo klobuke, *zajuckajo* (zavriškajo) in se odpravijo dalje. Vedno težje *cejne*, košare z jajci, in kovček s harmoniko morajo nositi novinci, *tamlajši*, ki prvič sodelujejo pri pobiranju jajc. Pri tem se tudi izmenjujejo.

Včasih so morali v eni noči, najkasneje do svita, obiskati vse hiše. Danes končajo šele opoldne, s koledovanjem pri hišah v Vesi. Tisti, ki ne omagajo, si ob koncu obhoda privoščijo pečena jajca, ki jih pripravijo v eni od vaških gostiln. Nato se fantje mirno odpravijo domov, včasih pa so se razšli po obveznem pretepu (stepli so se »spodnji« in »zgornji« pobiranci jajc).

Zberejo v povprečju po tisoč jajc, večino jih prodajo po okoliških gostilnah in trgovinah. Z izkupičkom nakupijo klobase in pijačo za jajčerijo konec maja. Na mizah so trdo kuhana jajca, narezki, kruh in nekaj litrov pijače (šnit ne pečejo, niti ne pripravijo solate). Jajc se najejo do sitega.

Včasih so jajčeriji rekli tudi *jajčeva pijača*, kar je pomenilo, da so na pijačo in gostijo z jajci vabili samo tiste, ki so darovali jajca.³⁶ Jajčerijo so nekdanj priredili vsako leto pri drugem kmetu v hiši,³⁷ kjer se je lahko zabavalo in plesalo tudi po petdeset ljudi. Danes so vsi domačini vabljeni v na novo zgrajen dom krajanov.

³⁵ Ponekod se namesto *vam* uporablja različica *vas*.

³⁶ Pripovedoval Danijel Juvan (aprila 2012).

³⁷ Osrednji del stare kmečke hiše.

Nočno koledovanje v Zavodnjah maja 2006 (foto Špela Janežič).

1 – Nočno koledovanje družine vaških fantov. Prihod k hiši najavijo s pesmijo ob spremljavi harmonike. Ob slovesu še enkrat zapojejo, brez instrumentalne podlage, in za konec zavriskajo.

2 – Gospodinja za kolednike na mizo pripravi jajca in sveženj šib iz blagoslovljenega cvetnonedeljskega snopa. Miza je ozaljšana s pomladnim cvetjem.

3, 5 – Fantje posedejo za mizo in z nožiči iz žegnanih šib naredijo vsak svoj križec. Če so pri hiši neporočena dekleta, pripravijo šopke, ki si jih fantje pripnejo na klobuk. Na začetku »goli« klobuki se ob koncu obhoda šibijo pod majskim cvetjem.

4 – Kolikor je fantov, toliko križcev mora biti na krožniku, s katerega so pobrali jajca. »Taglavni« v svoj križec naredi toliko zarez, kolikor je fantov, ki pridejo k hiši.

6 – Fant, določen za kurjača, zakuri z ostanki šib v štedilniku in se zabvali domačim za darove.

7 – Pri nekaterih hišah fante pogostijo z narezkom subih salam, vratovine in sira, z vloženo zelenjavo, domačim kruhom in jabolčnikom ali vinom.

8 – Včasih so morali v eni noči, najkasneje do svita, obhoditi vse hiše. Danes je teh mnogo več, zato končajo šele opoldne.

9 – Jajc mora biti liho število. Če jih je »na pare«, pomeni, da se bo dekle pri tisti hiši v tem letu omožilo.

10 – Pobrana jajca prodajo v trgovine in gostilne. Z izkupičkom privedijo jajčerijo.

O ohranjenem pomenu in simboliki šeg in navad

Florjanovski koledniki v Florjanu in Zavodnjah pri hišah prejmejo darove v obliki jajc. Zakaj ravno jajca, ne vedo.³⁸ Ugibajo, da morda zato, ker maja začnejo kokoši pogosteje nesti jajca. Kakšna je simbolika skrivanja jajc (ki je v zadnjem času vse redkejša) in zakaj jih mora biti liho število, prav tako ni znano. S parnim številom jajc pri hiši sporočajo, da se bo tamkajšnje dekle poročilo; morda v pomenu, da je dekle našlo par.

V Florjanu in Zavodnjah na florjanovo obredi vpeljevanja novincev v fantovsko družbo niso bili v navadi,³⁹ vendar je vzpostavljena starostna hierarhija, ki se kaže v zadolžitvah: najbolj izkušen fant prevzame vlogo vodje, ki skrbi, da vse poteka tako, kot mora. Najmlajši, novinci, pa so zadolženi za nošenje košar z jajci in harmonike. V hišo najprej vstopi *taglavni*, šele na koncu najmlajši.

V Florjanu ne pomnijo, da bi kdaj izdelovali križce iz šib blagoslovljenega snopa, kot je v navadi v Zavodnjah. Majhni križci ostanejo domačim. S pribijanjem na podboje pričajo o starosti stavbe ali letih gospodarjenja posameznega gospodarja pri hiši. Zareze na enem od križcev, ki ga naredi vodja skupine, pomenijo število kolednikov.

Ker pri hiši ostane toliko križcev, kolikor je prišlo k njej florjanskih kolednikov, jih je dovolj za zatikanje v vogale polj in njiv za rodovitnost (sv. Florijan je tudi priprošnjik za rodovitnost) in proti hudi uri, »če se bližajo temni oblaki«, ki bi s točo lahko ogrozili pridelek. Križci tam navadno ostanejo zatakneni do naslednjega leta, ko jih nadomestijo z novimi. Z njimi podkurijo tudi v peči oziroma štedilniku, ker verjamejo, da dim tlečega križca, ki se vije skozi dimnik, prežene nevihto ali točo: »Če je fejš treskalo, smo pa kurlj.« S križcem v kadilnici pokadijo po hiši, gospodarskih objektih in v okolici na velike praznike (velika noč, božič, novo leto).

Ko zavodnjski fantje naredijo križce, tisti, ki je določen za kurjača, zakuri v peči ali štedilniku z ostanki šib. Pravijo, da mladeniči ogenj prižigajo zato, da bi sv. Florijan obvaroval hišo ali domačijo pred požarom vse leto.⁴⁰ Včasih je veljalo, da ogenj,

ki so ga prinesli od žeganja na veliko soboto zjutraj, ni smel ugasniti do florjanovega. Običajno so ta ogenj *abtale iberžnice* (pazile dekcle), ki so – če jim je uspelo – dobro zaslužile ali si prislužile *ro-kavce* (srajca iz hodnega platna). Te navade ni več: »Je dou pršla.«⁴¹ Še danes je na nekaterih zavodnjskih kmetijah navada, da »držijo žegnan ogenj« en dan. Če prej ugasne, menijo, da je nevarnost, da bo pogorelo.

V nekaterih krajih po Sloveniji je bilo ohranjeno izročilo, da naj bi se na florjanovo čim manj kurilo.⁴² V Florjanu in Zavodnjah florjanovega praznika ne povezujejo s takšnim izročilom. V Zavodnjah je, kot omenjeno, podnetenje s šibami za florjanovo priporočilo sv. Florijanu, naj vzame hišo in domačijo v varstvo pred požarom. Verovanje v učinke prihoda florjanovskih kolednikov in njihovih priporočil, ki se izražajo s pesmijo in netenjem ognja, je v Zavodnjah še danes tako močno, da bi nekateri (predvsem starejši) domačini zamerili, če bi fantje te obhode opustili. Bojazen pred požari oziroma njihovimi posledicami je bila včasih dosti bolj prisotna kot danes, a še vedno obstaja.⁴³

V ustnem izročilu Florjana sta se ohranili navadi, ki sta gotovo povezani s patronatom sv. Florijana. Koledovali so lahko le ponoči; na pot so se odpravili ob mraku in morali končati do svita. Po poti si niso smeli svetiti. Danes se teh zapovedi ne držijo več dosledno, niti ni ohranjena njihova simbolika. Tistega, ki si je svetil po poti, so imeli za strahopetca.⁴⁴ Tudi v Zavodnjah ne vedo, zakaj so včasih (danes pa ne več) pešali samo ponoči. Za razliko od Florjančanov so si med potjo svetili.

Florjanovo je še vedno fantovsko praznik, kar se kaže tudi v navadi nošenja klobukov zavodnjskih kolednikov. Na klobuke si pripnejo šopke cvetja, ki jih dobijo pri hišah, kjer so neporočena dekleta. Pomen te navade med domačini ni več poznan.

Obhodi se v obeh krajih še vedno končajo z obrednim zajtrkom. Kar pomnijo, v Florjanu fantom dobro zabeljena umešana jajca pripravljajo pri kmetu Mežnarju pod florjansko cerkvijo, v Zavodnjah pa v eni od vaških gostiln.

V obeh krajih je še vedno ohranjena jajčerija, nepogrešljiv del florjanskih šeg. Nekdaj je pomenila

³⁸ Jajca so kot simbol plodnosti in rodovitnosti postala obredna jed tudi na god sv. Florijana. Tako Hudales, *O ognju, vodi in jajcih*, str. 11.

³⁹ Nihče od pripovedovalcev na izrecno vprašanje ni omenil kakršnegakoli krstnega obreda ali vpeljevanja v fantovsko družino. Sploh ni bilo mišljeno, da bi morali novinci prestatati kakršenkoli preizkus med koledovanjem ali po njem, da bi postali vredni sprejetja v družino. Šega obrednega vpeljevanja novincev v fantovsko družino v Florjanu in Zavodnjah na florjanovo ni ohranjena oziroma morda nikoli ni bila del šeg na florjanovo. Prim. Kuret, *Praznično leto Slovencev*, str. 298–301.

⁴⁰ Tako Juvanovi (aprila 2012). Pri takšnem priporočilu v varstvo krščanskemu svetniku naj bi šlo za mnogo starejšo šego; Kuret domneva, da gre za »neki obred, ki so ga morali opraviti mladeniči prvotnega rodu. Njihova svečeniška na-

loga je bila, da so na ugaslem ognjišču zakurili, zakaj samo ogenj iz njihovih rok očitno ni žalil vodnega božanstva« (Kuret, *Praznično leto Slovencev*, str. 290).

⁴¹ Pripovedovali sta Marija in Zofija Rogelšek (aprila 2006). Te navade se spominjata tudi Katarina in Anica Juvan (aprila 2012). Enako izročilo se nanaša na Mežiško dolino, povzel ga je Möderndorfer, *VUOS*, str. 271: »Domači ogenj je svet in nekdanj ni smel nikoli ugasniti ./.../«

⁴² Prim. Kuret, *Praznično leto Slovencev*, str. 289.

⁴³ Vsakoletni prihod fantov in prižiganje ognja na domačem ognjišču je nekaterim Zavodnjčanom še posebej pomemben, o čemer priča izjava starejše domačinke izpred nekaj let: »Zdej, ko ste pa pršli, bom pa laže zaspala.« Pripovedoval Danijel Juvan (aprila 2012).

⁴⁴ Pripovedoval Silvo Mežnar (aprila 2012).

eno redkih priložnosti za druženje. V Zavodnjah so ji rekli tudi *jajčeva pijača*, menda zato, ker so na pijačo povabili samo tiste, ki so darovali jajca. Tudi danes je namenjena domačinom.

Zaključek

Fiksiranje šege v določenem trenutku obstoja (z dokumentiranjem oblik izvajanja, vsebin, elementov ...) je pomembno za raziskovanje izvora, iskanje razlag in spremljanje razvojnih faz, funkcij in pomenov šege. O florjanjevanju v Florjanu in Zavodnjah za zdaj ni znanih virov, ki bi opisali te šege in navade pred obdobjem, na katerega se nanaša ustno izročilo. Najstarejši domačini danes pripovedujejo, da se je florjanjevanje v Florjanu in Zavodnjah ohranilo v obliki, kot so ga kontinuirano izvajali vsaj v obdobju med svetovnim vojnama in sredi 20. stoletja (razen v letih med okupacijo). To ne pomeni nujno, da so se ohranile vse starodavne ali izvirne vsebine, elementi in pomeni šeg (ki bi jih lahko samo približno opredelili s primerjavo florjanjevanja v drugih, okoliških krajih), ampak prej nasprotno: že takratna izvajanja so bila ponekod najverjetneje precej transformirana ali celo zreducirana, ker so skoraj zagotovo izgubila veliko prvobitnih elementov in pomenov. K temu navaja dejstvo, da je v zadnjem času v ospredju šeg na **florjanovo v Florjanu** pobiranje jajc kot samostojno dejanje. Fantje pravijo, da grejo »okrog pobirat jajca«. Njihove obhode (zanje se dogovorijo sami, na lastno pobudo, nihče jim ne prigovarja ali jih sili) spremljajo fantovska pesem, vriskanje in kikirikanje. Njihov namen je druženje, ohranjanje tradicije⁴⁵ in priporočilo posameznih hiš in domačij v varstvo sv. Florijanu pred požari in naj kokoši »nesejo debela jajca«.⁴⁶

Zanimanje za ohranjanje te tradicije je pri različnih generacijah fantov izmenično bolj ali manj intenzivno. Kljub temu je občutek pripadnosti skupnosti še vedno prisoten. Čuti se vpliv bližnjih mest in urbanih trendov življenja ter priseljevanje ljudi iz drugih krajev, ki so najbrž postopno v krajevne šege prispevali elemente šeg iz krajev, od koder so prišli.

Z drugačnimi sodobnimi oblikami druženja mladih, s spremembo družbenih vrednot in z nižanjem spodnje starostne meje kolednikov z osemnajst na petnajst let je zbledel tudi družbeni pomen obhodov, ko so se fantje spoznavali z dekleti in si jih izbirali za življenjske družice. Še vedno pa ostaja močno prisoten zabavni vidik florjanjevanja, katerega nepogrešljiv del je gostija z nabranimi darovi. Jajčeriji pripisujejo enak pomen kot pobiranju jajc:

»Jajca pobiramo zato, da lahko priredimo jajčerijo.«⁴⁷ Vabila so splošno naslovljena na vse, namenjena pa predvsem pripadnikom vaške skupnosti (običajno tisti, ki niso dali jajc, sploh niso prišli).

Na jajčeriji vlada veselo vzdušje s šaljivimi situacijami (npr. med trdo kuhana jajca podtaknejo kakšno surovo jajce) ob narodnozabavni glasbi v živo. Z izkupičkom od prodaje jajc in jajčerije so nekdanj podprli skupne vaške projekte (npr. prenovo farofa), v zadnjih letih pa se fantje odpravijo na poletno kampiranje.

Šege in navade **za florjanovo v Zavodnjah** so se ohranile v manj okrnjeni obliki. Morda zato, ker so Zavodnje kot hribovsko naselje nekoliko bolj oddaljene od mestnega vrveža kot Florjan. Verjetno je razlog tudi v nekdanji večji navezanosti na Koroško, kjer so te šege in navade trdneje zakoreninjene in že v preteklosti dokumentirane.⁴⁸

V Zavodnjah se fantje prav tako redno zbirajo vsaj iz obdobja med svetovnim vojnama, nepretrgano vsako leto, razen med nemško okupacijo. Na obhodu pobirajo jajca kot darove v zahvalo za prihod, priporočilno pesem za varstvo pred ognjem, križce za blagoslov in prižgan ogenj na domačem ognjišču.

Medtem ko so nekdanj šege izvajali strogo na določen dan, se danes prilagajajo družbeno uveljavljenemu ritmu, ki mu sledijo institucije (šola, delodajalci). Iz tega izhajajo nove potrebe, ki so povzročile nastanek novih elementov šeg, npr. pripravo letakov z obvestilom, kdaj bodo fantje koledovali. Včasih se je natančno vedelo, da bo to na predvečer godu sv. Florijana.

V Zavodnjah je čutiti nekoliko drugače spoštljiv, globlji odnos do šeg na florjanovo, tako med starejšimi kot mlajšimi prebivalci. Šege na florjanovo so tam nepogrešljiv del okolja in njihovega sodobnega načina življenja. Izvajajo se v zaprtem krogu vaške skupnosti, na točno določenem območju, in natančno se ve, kaj je treba narediti, kaj se lahko pričakuje. Med domačini je ohranjena zavest o pomembnosti in nekaterih pomenih izvajanja teh šeg za skupnost, brez ambicij ali teženj po kakršnikoli pritegnitvi pozornosti, prisotnosti ali vpletanju zunanega sveta. S tem se oblikujejo povezanost vaščanov in hkrati zaprtost skupnosti, pripadnost ter potreba in volja po ohranjanju tradicije florjanjevanja v prihodnje.

⁴⁵ Tako Silvo Mežnar (aprila 2012).

⁴⁶ Tako je zapisano na letaku, ki ga pred koledovanjem raznosijo po domovih.

⁴⁷ Tako Boris Golavšek (aprila 2012).

⁴⁸ Prim. Kotnik, *Slovenske starosvetnosti*, str. 68 in 133. Mörderdorfer, *VUOS*, str. 27–30, 271.

VIRI IN LITERATURA

NEOBJAVLJENI VIR

Listina V spomin zidanja te cerkve. Za oltarjem cerkve sv. Florijana, Florjan.

USTNI VIRI

- Golavšek, Boris (1986), Skorno 58, Šoštanj.
 Golavšek, Franc (1945), Skorno 58, Šoštanj.
 Juvan, Anica (1956), p. d. Žohar, Zavodnje 56, Šoštanj.
 Juvan, Danijel (1991), p. d. Žohar, Zavodnje 56, Šoštanj.
 Juvan, Franc (1959), Zavodnje 24a, Šoštanj.
 Juvan, Katarina (1926), p. d. Žohar, Zavodnje 56, Šoštanj.
 Kodrun, Marko (1972), Zavodnje 32a, Šoštanj.
 Meža, Ana (1939), Prešernova 6, Velenje.
 Meža, Franc (1931), Prešernova 6, Velenje.
 Mežnar, Alojz (1922), p. d. Mežnar, Florjan 16, Šoštanj.
 Mežnar, Katarina (1956), p. d. Mežnar, Florjan 16, Šoštanj.
 Mežnar, Silvo (1952), p. d. Mežnar, Florjan 16, Šoštanj.
 Rogelšek, Bernard (1954), Zavodnje 25, Šoštanj.
 Rogelšek, Boštjan (1979), Zavodnje 25, Šoštanj.
 Rogelšek, Marija (1922), Zavodnje 25, Šoštanj.
 Rogelšek, Zofija (1958), Zavodnje 25, Šoštanj.
 Stropnik, Darko (1984), Zavodnje 39, Šoštanj.
 Štehar, Franc (1948), Gaberke 271, Šoštanj.

LITERATURA

- Hudales, Jože, Stropnik, Ivo: Mlinškovo berilo. *Šaleški razgledi* 7 (ur. Tone Ravnikar). Velenje : Kulturni center Ivana Napotnika Velenje, 1991.
 Hudales, Jože: Ljudska kultura v Šaleški dolini. *Šaleški razgledi* 2, zbornik *Prispevki k zgodovini Šaleške doline* (ur. Tone Ravnikar). Titovo Velenje : Kulturni center Ivan Napotnik, 1989, str. 82–128.
 Hudales, Jože: O ognju, vodi in jajcih: Etnološka paberkovanja 16. *Naš čas*, 33, 1997, št. 18, str. 11.
 Janežič, Špela, Poles, Rok: *Čez Grajsko planino. Drobcji ljudskega izročila iz Florjana in Skornega pri Šoštanju v Sloveniji. Over Castle Uplands. Fragments of folklore from Florjan and Skorno pri Šoštanju in Slovenia*. Velenje : Berivka, 2006.
 Janežič, Špela: Kolkr je pobov, tolk križev more bit!: Iz prejšnjega stoletja. *List, revija za kulturna in druga vprašanja občine Šoštanj in širše*, 12, 2006, št. 5, str. 30.
 Janežič, Špela: Preljubi svet Florjan, deklete, jajce sam!: Iz prejšnjega stoletja. *List, revija za kul-*

turna in druga vprašanja občine Šoštanj in širše, 11, 2005, št. 5, str. 30.

- Kotnik, Franc: *Slovenske starosvetnosti: nekaj zapiskov, orisov in razprav*. Ljubljana, 1945.
 Krajnc, Jože: Jajčarija nikoli ni izumrla: v Zavodnjah še živijo majski običaji – fantje na čast sv. Florjana. *Večer*, 58, 2002, št. 103, str. 19.
 Kuret, Niko: *Praznično leto Slovencev I. Starosvetne sege in navade od pomladi do zime*. Ljubljana : Družina, 1989.
 Möderndorfer, Vinko: *Verovanja, uvere in običaji Slovencev. 5. knjiga*. Celje : Tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celju, 1946.
 Poles, Rok et al: *Sakralna dediščina Šaleške doline*. Velenje : Založništvo Pozoj, 1998.
 Poles, Špela: Ob petkih že mora bit snop naret: Iz prejšnjega stoletja. *List, revija za kulturna in druga vprašanja občine Šoštanj in širše*, 18, 2011, št. 4, str. 30–31.
 Schaubert, Vera in Schindler, Hanns Michael: *Svetniki in godovni zavetniki za vsak dan v letu*. Ljubljana : Založba Mladinska knjiga, 1995.
Slovenski etnološki leksikon. Ljubljana : Založba Mladinska knjiga, 2004.
 Snoj, Marko: *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana : Modrijan založba in ZRC SAZU, 2009.

SPLETNE STRANI

- <http://pgdvelenje.si/drutvo-med-obema-svetovnima-vojnima> (8. 4. 2012).
<http://www.geoprostor.net/piso/ewmap.asp?obcina=SOSTANJ> (12. 4. 2012).

S U M M A R Y

Preservation of old customs and habits on St. Florian's Day at Florjan and Zavodnje near Šoštanj

4 May is the feast day of St. Florian, protector against floods, fires, draughts, and a patron of soldiers and good harvest. Many altars and churches in Slovenia are dedicated to St. Florian, who is known through many proverbs, sayings, customs, habits, as well as annual events and festivities associated with his feast day.

In the rural areas of the western part of the Šalek Valley, the customs and habits commemorating St. Florian's Day each year are still very much alive. They are performed in the same manner (carolling: a procession accompanied by singing and collecting eggs, lighting a fire in homes, making small crosses, organising an egg feast) and with the

same purpose (invocation against fires and bad weather, and for good harvest, socialising) as in the early and mid-20th century. Some customs are said to have been preserved from at least pre-Christian times.

In the village of Florjan, local unmarried boys gather on the eve of the feast day of the patron saint and walk around the village in the dark, visiting houses, singing and collecting eggs set out for them; they recommend protection against fire and wish that hens would lay big eggs. At the end of May they organise *jajčerijska* – a festivity and feast made with collected offerings – eggs.

Similar customs commemorating St. Florian's Day are performed in the nearby hilly hamlet of Zavodnje, only with more elements and somewhat

different emphases. As part of the night rounds, the boys make small crosses from the rod of the Palm Sunday sheaf at every house: there must be as many crosses as there are boys. Then they light a fire in an oven or stove with the remaining part of the rods to recommend the house or homestead for St. Florian's protection against fires. The boys complete their round with a ritual meal – scrambled eggs. They organise an egg feast with collected offerings.

Zavodnje reveal the deep-rootedness of the customs and habits accompanying St. Florian's Day, the awareness about their significance, the close personal bonds between the villagers, and their willingness to preserve and maintain the traditions pertaining to the said feast, which sets a valuable example of living cultural heritage.